

УГОРСЬКИЙ КОРОЛЬ МАТЯШ В УСНІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ ЗАКАРПАТТЯ

Ілдіко КРІЗА

Одним з найвизначніших правителів Центральної Європи часів пізнього середньовіччя був угорський король Матяш (1458–1490). Він створив централізовану імперію, забезпечив її економічне піднесення, сприяв розвитку культури. У час турецьких воєн він здобував перемогу за перемогою, які завершилися здобуттям Відня. Вагомою була його діяльність у царині права та фінансів.

Через централізацію влади він нажив багато ворогів, та невдовзі після смерті з його іменем почало пов'язуватися ідеалізоване уявлення про справедливого, доброго короля, переможця турків [Heltai, 1575].

Особа короля Матяша популяризується багатою фольклорною традицією. Протягом п'ятиста років побутують казки, перекази, пісні, анекдоти, драми про відомого короля, які виникли давно, і на ґрунті яких виникали все нові й нові народні твори.

Вчинки славетного короля ще за його життя описувалися в історичних піснях, анекдотах. У письмовій формі латинською та угорською мовами збереглася невелика частина джерел з XV ст. Тогочасні літописи донесли кілька переказів про нього, до нас дійшла збірка анекдотів, укладена Галеотто Марціо. Фольклор про короля фіксується з XVI ст., на основі цих даних можна зробити висновок, що пов'язана з іменем Матяша традиція існувала безперервно впродовж п'яти століть. А що більша частина джерел з XVI–XVIII ст. втрачена, то ми можемо припустити, що давній прошарок фольклору про Матяша ми достеменно не знаємо. Однак маємо підтвердження того, що народи Центральної Європи від Праги до Львова, й від поляків до албанців добре зберегли пам'ять про нього. Образ короля Матяша найкраще зберігся у першу чергу на тих територіях, де поширювалася його тодішня влада.

Сам по собі заслуговує на увагу той факт, що протягом тривалого часу, постійно оновлюючись, в багатьох мовах продовжує жити фольклор про певну історичну особистість [Чистов, 1967]. Згідно з загальною тенденцією вчинки більш чи менш відомих правителів після

їхньої смерті в пам'яті зберігає кілька поколінь, ідеалізуючи чи переоцінюючи події, згідно зі своєю думкою тлумачачи тогочасну дійсність. Згодом культ цих особистостей слабне, цікаві історії, анекдоти починають пов'язуватися з іншими іменами [Ortutay, 1939]. У народів Карпатського регіону, вздовж Дунаю, довкола особи короля Матяша кристалізуються ті перекази, основа яких сягає кола кельтських переказів про короля Артура, південно-східно-європейської епіки Лігеніса Акрітаса чи традиції, пов'язаної з іменем короля Соломона й, можливо, арабських оповідань. Фольклор, що оспівував визначні історичні постаті, протягом віків піддавався постійній обробці, з цими іменами пов'язувалися найрізноманітніші теми, фольклорні мотиви.

Зацікавлення багатою традицією про Матяша одним століттям раніше стало предметом наукового дослідження, до збірок включався фольклор, у дослідженнях розглядалися факти [Kriza, 1990, с. 406]. Вперше фольклор і літературні згадки про угорського правителя у збірці анекдотів вмістив Бела Тот [Toth, 1898]. Далі Зенон Кузеля у своєму порівняльному дослідженні розглянув уснопоетичну творчість про популярного короля [Кузеля, 1906]. Його праці з'явилися у Львові у 1906 р. у Товаристві Шевченка. Зенон Кузеля показав, що у народів вздовж Дунаю є повсюдно відомим фольклор про короля Матяша, і протягом століть з його іменем пов'язувалися різноманітні традиції, які з одного боку, продемонстрували спільні, з другого — індивідуальні риси згідно з законами національного фольклору. Ці результати на основі словенського матеріалу розвинув далі Іван Графенауер [Grafenauer, 1951]. Тепер ми вже знаємо, що багата традиція про Матяша не є лише локальним явищем, вона складається з відомих у міжнародному фольклорі мотивів [Kriza, 1996]. Отже, традиція про Матяша є водночас національною і міжнародною.

Історичні дані доводять, що невдовзі після смерті Матяша його особистість стала легендарною [Fodor, 1997, с. 28]. В усній поезії південних слов'ян Матяша, так само як і його батька Яноша Гуняді, прославляють як

переможця турків [Путілов, 1971, с. 302]. Фольклор не є точним відтворенням подій, та в певному сенсі він може передавати народне мислення, пов'язане з історичними фактами [Dávid, 1971, с. 308]. Казки, перекази, героїчні пісні, де згадується король Матяш, не можна пов'язувати з дійсними подіями, та можна інтерпретувати, ґрунтовно знаючи ці історичні події [Burkhardt, 1968, с. 204].

Фольклор про Матяша записували в середовищі сербів та хорватів, на словенській території, у болгар, меншою мірою у румун та албанців, та найбагатшим і найрізноманітнішим він був і є до наших днів в угорців, у кожного етносу, що проживає у Карпатському басейні, зокрема у словаків, карпатоукраїнців, циган, німців [Krizsa, 1994].

Дане дослідження присвячується фольклорній традиції про короля Матяша, яка збереглася в угорців та українців-русинів Закарпаття. У XIX ст. панівними жанрами були народні пісні та анекдоти. Насамперед останні з них пов'язувалися з іменем відомого правителя, очевидно, тому, що слава про нього поширилася поза локальними кордонами, його образ видавався гідним того, аби стати в центрі подій про надприродні істоти та предмети, а також на те, щоб стати учасником — активним чи пасивним — повсякденних подій [Kardos, 1955, с. 131].

Багату традицію про Матяша можна умовно розділити на наступні тематичні цикли:

1. Вибір Матяша королем.
2. Перемога надприродної істоти.
3. Встановлення справедливості перевдягненим королем.
4. Мудрий король та людська мудрість.
5. Роль короля, готового прийти на поміч, у формуванні мікросередовища.

1. У закарпатській традиції про Матяша угорською і українською мовами відомими є перекази, в яких йдеться про вибори короля. Їхня традиція відрізняється від літописної. Згідно з літописами народ рушив до будайської фортеці, і, стоячи на дунайському льоду, висунув вимогу обрати Матяша королем. В усній же поезії вибори відбуваються з Божого благословіння, після пророчих знаків.

За версією з околиць Ужгорода, слуга одного господаря, на ім'я Матяш саме орав, коли пройшла чутка про вибори короля. Господар обіцяв його відпустити на вибори лише за умови, як

розквітне верхівка встромленого у землю батога. Та це диво сталося, й бідний парубок потрапив поміж панів у час виборів короля. Ангели принесли корону і поклали її на голову саме йому, та вельможі відмовилися визнавати невідомого нікому служку королем. Корону підкинули вдруте, втретє, вона знову опускалася на голову хлопця. Врешті всі підкорилися волі Господа й визнали королем бідного хлопця Матяша. Згідно з іншим оповіданням до мотиву виборів долучається багато інших деталей. Варто зауважити, що інформатор підкреслив: король Матяш тому допомагав бідним, що ніколи не забував, звідкіля він походить [Лінтур, 1962, с. 25].

В українському фольклорі (подібно як і в сербському, хорватському, угорському тощо) підкреслюється воля Бога у виборі короля [Dávid, 1971, с. 314]. Невідомий потрапляє на трон з волі Всевишнього. Про це наперед віщують знаки. Таким пророчим знаком був розквіт батога, встромленого у землю, а також хліб, який споживали з залізного стола (плуга). Обидва мотиви відомі з античної традиції, древніх міфів, вони зустрічаються і в Біблії [Heller, 1908, с. 269]. Корона, що прибуває від ангелів згідно з волею надприродних сил, є таким оповідальним елементом, паралелі до якого можна знайти у древній культурі, і який у середні віки став частиною епіки багатьох народів Центральної Європи [Ernyei, 1895, с. 16]. Пізніші вчинки правителя підтверджують, що він став королем з Божої волі, бо він є обранцем долі, й заслуговує на те, щоб стати першою людиною країни. Його вчинки є значними тому, що він діє за Божою волею, його знання, здібності — це дар Бога (чи інших надприродних сил).

2. Перемога надприродної істоти. У багатобарвній традиції про Матяша є сюжет, який чи не найкраще зберігся у карпатоукраїнському фольклорі. Згідно з ним король Матяш вступає у поєдинок з надприродною істотою, дочкою короля-язичника [Семан, 1911, с. 236]. Оповідь про боротьбу з Поган-Дівкою (Поган-Дівчам, Погандівчам) є поширеною у фольклорі Закарпаття. Багато переказів присвячено жорстокості Поган-Дівки. Так, подекують, що вона краде у господарів коров'яче молоко, від її голосу піддані глухнуть, вона ставить перед людьми нездійсненні вимоги, й карає на смерть тих, хто не

виконує їх. Поган-Дівка вбиває по черзі усіх шевців, які не змогли пошити чоботи на її пташині ноги (цей факт вона приховує) [Вархолова, 1988, с. 181]. Прагнення позбутися цього чудовиська є цілком зрозумілим.

Перемога Поган-Дівки пов'язується з іменем короля Матяша [Perfekij, 1926, с. 44]. Сам по собі поєдинок між чоловіком та жінкою також пов'язаний з міфами, та в українському фольклорі існує багато інших уявлень і мотивів про боротьбу з надприродними істотами. Згідно з уявленнями українців-русинів, які жили у великих злигоднях, саме король Матяш допомагає їм. Він був тим, хто вступив у бій з дочкою короля-язичника і завдяки своїй перемозі знищив втілення зла. Згідно з текстами переказів та казок до опису бою входить багато міфічних елементів. До прикладу, в обох суперників були чарівні коні, на яких вони мчали поза часом і простором, обоє були відомими воїнами, володіли різноманітними надприродними предметами й засобами, мали чарівні здібності. Коли Поган-Дівка стала програвати бій, вона запропонувала об'єднати їхні сили за допомогою шлюбу, водночас зазначивши, що її наділений великою владою батько, турецький цар, може розгніватися і помститися. Чарівний кінь допомагає Матяшеві перемогти дочку короля-язичника. Та після проголошення перемоги сюжет відступає від казкових законів, ірраціональні елементи переміщуються в реальний світ таким чином, що далі розповідається про скасування кріпацтва, про те, що відтепер селянам не треба платити податок, вони можуть жити спокійно й звільняються від тяжкої праці тощо. Однак у подальшому прокляття дівчини здійснюється, Матяш не може радіти перемозі, бо потрапляє у турецький полон. У цій частині до казкового вінка влітаються нові пригоди, і в опис визволення Матяша включаються елементи з переказів про Соломона.

У казках про перемогу над Поган-Дівкам зустрічаються дві традиції. З одного боку, Матяш як історична особистість, наділяється надприродною силою, тобто його образ виділяється серед земних істот. Завдяки своїм здібностям він може здійснити будь-яку, не досяжну для іншого мету. З іншого боку, з іменем Матяша пов'язується припинення місцевого деспотизму, визволення від кріпацтва. Таким чином, народна традиція приписує ко-

ролю Матяшу звільнення від кріпацтва і перемогу над надприродною істотою, персоніфікованим злом [Гнатюк, 1911, с. 193]. Цим самим з іменем Матяша пов'язується така подія, завдяки якій можна без перешкод із ірраціонального світу перейти у світ раціональних фактів.

Поява поряд з історичним героєм надприродної істоти (ворога чи помічника) дає можливість використання найдревніших мотивів народних вірувань, казкових елементів. Разом з тим Матяша теж наділяють надприродними здібностями. Спільною характерною рисою угорських та карпатоукраїнських казок є те, що непереможний боєць знаходить собі помічника [Prolyi, 1854, с. 465]. Кінь-татош русинських казок (брат якого є конем супротивника), є також характерним мотивом угорських казок [Мушкетик, 1997, с. 75]. В інших версіях у низці пригод Матяша поряд з конем з'являється чудесний предмет — шабля, чарівний перстень, свисток, чудесна книга та ін. Надприродні істоти й предмети є відомими елементами міжнародного фольклору. Так, наприклад, на звук свистка помічники звільняють Матяша з турецького полону, іншим разом під шибеницею він виймає чарівну книгу, під час читання якої з'являється екіпаж, що мчить його на Буду.

У казках надприродні істоти й персонажі є органічно поєднаними [Solymossy, 1936, с. 240]. Це є характерним не лише для українського фольклору, однак там виявляється найяскравіше. У зв'язку з цим ми підкреслюємо те, що політичні зміни, які відбулися, тут підносяться на надприродний рівень, й зміни в реальності стають можливими завдяки втручанням надприродних елементів.

3. Перевдягнений король. Історичних даних про те, що перевдягнений король Матяш ходив країною, немає, однак як в угорському, так і в карпатоукраїнському фольклорі є багато переказів про перевдягненого короля. Починаючи з античних джерел, збереглися розповіді про те, що перевдягнений правитель довідується про місцеві порушення закону і стає на бік скривджених [Istvánovics, 1991, с. 199].

Вже в угорському літописі XVI ст. описується, як перевдягнений король Матяш, перебуваючи у віддаленій частині країни, довідується, що місцеві пани зловживають своєю владою. Король жорстоко карає їх за це [Heltai, 1973, с. 277]. В українському фольклорі можна теж

знайти подібний переказ. В. Гнатюк, І. Семан, П. Лінтур свого часу записали оповідання про суддю, який змушував безплатно працювати сільський люд. Матяш, який був серед постраждалих, зробив позначки на колодах, аби довести факт визискування. Згодом він переможно прибув назад, аби викрити несправедливість і на смерть покарати вельмож [Лінтур, 1962].

У Галичині, у словацькій, русинській, угорській традиціях популярним є переказ про те, як перевдягнений король Матяш заблукав і зустрівся з пастухом, який запросив Матяша на вечерю. Під час трапези із спільної тарелі Матяш потягнувся за смачним шматком, та пастух вдарив його по руці й попередив, що так робити не можна. Згодом король йому відкрився, чим дуже налякав пастуха, та Матяш навпаки, замість покарання запросив його до палацу й нагородив [Лінтур, 1962]. Згідно з мораллю твору, кожна людина може розпоряджатися лише на власній території і не має втручатися у справи інших. Переказ має певний символічний смисл, та на різних семантичних рівнях його можна інтерпретувати, все більше узагальнюючи, таким чином, що влада і право вступають у протиріччя із здоровим глуздом, народними правовими нормами.

Перекази про перевдягненого короля дуже різноманітні. До них належать і перекази про втечу з чужої землі. Якось перевдягнений Матяш вечеряв серед панів, а далі написав на клаптику паперу: “тут був король Матяш, з’їв четверо яєць”. Відвідувачі шинку одразу кинулися вслід за ним, аби схопити й отримати обіцяну нагороду. Він однак вибрався з міста, що охоронялося, котячи перед собою колеса з воза, аби всі його мали за колісника [Гнатюк, 1911, с. 191]. Цей переказ можна знайти у записах відомого угорського письменника Мора Йокаї, вперше він згадується у зв’язку з віденською війною [Йокаї, 1854, с. 13]. Зустрічаються й інші згадки. У час війни з турками у XVI ст., за спогадами літописця перевдягнений воєначальник вирушив до ворожого табору. У фольклорі пізнішого часу він виступає як символ винахідливості, і сюжет, поєднуючись з різними іменами, неодноразово згадується як дійсний факт.

4. Справедливі вчинки мудрого короля. У традиції про Матяша зв’язок пана й селянина є популярною темою. Відомою є розмова мудрого селянина й мудрого короля. У світовій

фольклористиці велику групу становлять усні оповідання про випробування мудрості.

У цих випробуваннях в одних оповідях є мудрим сам король, в інших — слуга. Останні належать до всесвітньовідомого типу казок (АТ 921). Цим питанням на початку століття займався Вальтер Андерсон. У своїй монографії він цитує і окремі русинські версії (Anderson, 1923). Із Закарпаття у 1895 р. Руданський повідомляє переказ під назвою “Козак та король”, у якому на питання короля відповідає мудрий селянин. Згодом Лінтур записує переказ на схожу тематику. Цей сюжет згідно з міжнародними дослідженнями складається з багатьох частин. У стосунках короля та слуги на перше місце виходить винахідливість мудрого слуги. Випробування мудрості закінчується присоромленням королівських радників. На поставлені запитання мудрий селянин дає відповіді: де встає сонце, де середина світу, скільки коштує король, чи можна подоїти козлів тощо. Мудреці довідуються ці відповіді у селянина за золоту монету із зображенням короля. Так селянин “доїть” старих козлів. Цей мотив є продовженням легенд про Соломона. Він пов’язаний з іменем Матяша. Видурені у радників гроші доводять правдивість слів селянина, він разом з тим обіцяє королю не видавати нікому їхньої спільної таємниці доти, поки “він знову не побачить обличчя короля”.

Мотив про випробування мудрості має різні версії. Сюди належить варіант про примусову працю панів, про те, як король навчає їх працювати. В українському переказі пани бенкетують за столом й виголошують різні тости всім, крім селянина. Це не подобається королю, й він наказує їм обкопувати виноградники. Під час виснажливої праці він поважає їх, мовляв, вино потрапляє на стіл лише після важкої праці. Дидактичне закінчення переказу органічно пов’язується з усними оповіданнями, без яких воно було б незрозумілим.

У численних випадках випробування мудрості й тоді пов’язується з іменем Матяша, коли не йдеться про винахідливість короля. У переказі про побиття палицями розповідається, як швець просить у короля за винагороду не гроші, а удари палицею, бо вартіві, підслухавши розмову, запросили в нього половину винагороду для кожного з них. Королівську “винагороду” — сто ударів палицею

порівну розділили між собою двоє вартових, що допомогло їм зрозуміти, що не кожен насильницький вчинок приносить щастя.

Про таку ж справедливість йдеться у переказі про півня. Матяш, що прибув на обід, просить порівну розділити півня. Згідно з переконаннями мудрого селянина голова півня припадає королю, бо він голова країни. Шия — його дружині, бо вона найближча до нього, а шия належить голові. Двоє ніг отримують двоє синів, щоб гарно бігати, двоє крил — двоє дочок, які невдовзі вилетять з батьківського гнізда, а решта — належить тому, хто це все розділив. В іншому випадку треба справедливо розділити п'ять півнів. Король стає до праці в ім'я Святої Трійці. Король, королева та півень — це разом троє, подібно до Святої Трійці; двоє синів та півень, двоє дочок та півень теж нагадують досконалість Святої Трійці; двоє півнів, що лишилося, та селянин теж вдало складають трійцю [Kovács, 1980, с. 533].

Ці оповідання мають поширені міжнародні версії, з допомогою каталогів казок, групування мотивів можна простежити їх побутування. Мотив про побиття, до прикладу, простежується в арабських джерелах восьмого століття [Binder, 1893, с. 20]. Однак відкритим залишається питання, чому саме з іменем Матяша пов'язується уявлення про справедливого короля у фольклорі народів Карпатського басейну. З цієї точки зору загальні закономірності, пов'язані з жанровою різноманітністю, найкраще продемонстрували Л. Дьордь та Т. Кардош.

5. Роль короля, готового прийти на допомогу, у формуванні мікросередовища. Ті перекази, які можна пояснити становищем певної спільноти, одного села чи якоїсь невеликої етнічної групи, включають численні локальні елементи. В українському та угорському фольклорі Закарпаття зберігаються такі оповідання, які містять місцеві реалії. Такими є пояснення назви села, відоме дерево, місця перебування Матяша.

Характерною особливістю українських переказів є те, що герой походить з певної місцевості. Слуга на ім'я Матяш працює у русинського попа, він сам русин і народився там, де і записано переказ. Ці та подібні елементи належать до специфіки переказів. Ми знаємо, що часто перекази починаються вірогідними твердженнями, згідно з якими оповідач під-

креслює, де й коли достеменно трапився певний випадок [Ranke, 1968, с. 84]. Це є жанровою своєрідністю твору [Röhricht, 1968, с. 84]. Однак ми знаємо, що в традиції інших народів (словаків, сербів) перекази про Матяша не мають цих елементів, або ж — лише спорадично [Kotogovskiy, 1957, с. 112]. Тут король є будайським вельможею, і лише подія вказує на місцеве походження. У закарпатському фольклорі зв'язок короля й народу особливо підкреслюється, що є підтвердженням вже сказаного. Це дає можливість зрозуміти не пов'язаний з історичними подіями переказ про обмін владою Франца Йосифа та короля Матяша [Perfekij, 1925, с. 40].

Король Матяш, яскравий представник півного класу епохи Ренесансу, вже за свого життя став героєм численних легенд, і впродовж п'ятиста років — найпопулярнішим героєм центрально-європейського фольклору. З його іменем пов'язується багатий фольклор, однією з особливостей якого є те, що кожен з народів вважає його своїм героєм, захисником національної культури та власної країни. Він служить правді, допомагає пригнобленим. Народні уявлення, що викристалізувалися впродовж століть, робить можливим те, що елементи фольклорної традиції даного народу пов'язуються з його іменем і роблять його образ ще яскравішим.

Література:

- Вархолова Н. Матвій Корвін у народній прозі українців Східної Словаччини // Науковий збірник музею української культури у Свиднику, 1988. — С. 141–161.
- Гнатюк В. Галицько-руські анекдоти. — Львів, 1899.
- Гнатюк В. Етнографічні матеріали з Угорської Русі // Етнографічний збірник УІ. — Львів, 1911. — С. 191–194.
- Чистов К. Русские народные социально-исторические легенды. — Москва, 1967.
- Кузеля З. Угорський король Матвій Корвін у слов'янській усній словесності. — Львів, 1906.
- Лінтур П. Три золоті слова. — Ужгород, 1962.
- Лінтур П. Зачаровані казкою. Українські народні казки. — Ужгород, 1984.
- Оргутан Д. Венгерские народные сказки. — Будапешт, 1957.
- Путілов А. Русский и южнославянский эпос. — Москва, 1972.
- Руданський С. Твори. Козак і король. — Львів, 1895.
- Тарасевський П. Тетрадь для записи етнографических сведений. — Львов, 1894.
- Aarne A.-Thomson S. The Types of the Folk Tales. Helsinki, 1961.
- Anderson W. Kaiser und Abt. Helsinki, 1923. ffc 42.
- Bagu B. Mátyás és kora a kárpátaljai magyar iskolák programjában. Acta Hungarica 1. Ungvár, 1992. 108.
- Binder J. Néhány Mátyás király szülő trufánk s rokonaik. Brassói m. Kir. Főreáliskola Értesítője, Brassó, 1893. 1–24.
- Burke P. Popular Culture and Early Modern Europe. London, 1978.
- Burkhart D. Untersuchungen zur Stratigraphie und Chronologie der sudslavischer Volksepik. München 1968.
- Dávid A. Mátyás király alakja a közép-európai folklórban. Helikon, 1971. 308–321.

- Erneyi J.* A lengyel heraldika magyar vonatkozásai. *Ethnographia*, 1905. 16–23.
- Fodor P.* Az apokaliptikus hagyomány és az "aranyalma" legendája. *Történelmi Szemle*, 1997. 21–49.
- Fraknoi.* Hunyadi Mátyás király. Bp. 1890.
- Grafenauer I.* Slovenske pripovedke o kralju Matjažu. Ljubljana. 1951.
- György L.* A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai. Bp. 1934.
- Heller B.* Mátyás király megfejt bakkecskái. *Ethnographia*, 1936. 290–293.
- Heller B.* A Mátyás-mondabeli vasasztal. *Ethnographia*, 1908. 269–271.
- Heltai G.* Kronika az magyaroknak dolgairól (Kolozsvár, 1575). Bp. 1973.
- Horn K.* Held, Heldin. Bn; Enzyklopädie des Märchens VI. Berlin/New-York, 1990. 721–745.
- Ipolyi A.* Magyar Mythologia. Pest 1854.
- Jstvánovics M.* Rex Lustus. Traianus. Khosvau Anushirvan. Melik Shah and the Unfortunate Widow. *Acta Ethnographica*, 1991. 199–210.
- Jókai M.* A magyar nép élete szép hegedűszóban. Pest 1854.
- Kardos T.* A trufa. Egy régi magyar irodalmi műfaj és európai összefüggései *Filológiai Közlemények*. 1955. 111–138.
- Klaniczay T.* A keresztshad eszméje és a Mátyás-mitosz. In: *Hagyományok ébresztése*. Bp. 1976. 166–190.
- Kovács A.* Mátyás-mese. In: *Magyar Néprajzi Lexikon III*. Bp. 1980. 533–534.
- Krstić B.* Indeks motive narodnih pesma balkanskin slovena. Beograd, 1984. 524–525.
- Kriza J.* Rex Lustus, Rex Clarus. Mátyás király a néphagyományban. In: *Hunyadi Mátyás Emlékkönyv Mátyás király halálának 500 évfordulójára*. Bp. 1990. 363–410.
- Kriza I.* Mátyás, az igazságos. Bp. 1994 (2. ed.)
- Kriza I.* Zajedničke tendencije i samostalnan razvoj u folkloru podunavskih naroda. *Ethnografija hrvata u Madarskoj* 111. 1996. 22–36.
- Musketik L.* Magyar elemek a kárpátaljai ruszin népmesékben. *Néprajzi Latóhatár* 11. 1993. 70–76.
- Ortutay Gy.* Rákoczi két népe. Bp. 1939.
- Perfekij E.* Podkarpatske a halickoruske tradice o kralji Matyašovi Corvinovi. *Sbornik Filozofické Fakulty University Komenského Bratislava* (1. ed). 1926. 3–55
- Pluckert W.-T.* Sagen. Finführung zur Quellensammlung "Europäische Sagen". Berlin, 1965.
- Ranke K.* Eintache Formen Bn; Das Fischer Lexikon Berlin 1968. 184–200.
- Röhrich L.* Märchen and Wirklichkeit. Wiesbaden, 1974.
- Solymossy S.* Monda. In: *Magyarország Néprajza R.* Budapest, 1936. 165–239.
- Szeman I.* Mátyás király a magyarországi ruthén népmondában. *Ethnographia*, 1911. 236–240.
- Taylor A.* English Riddles from Oral tradition. Berekely/Los Angeles 1951.
- Thomson S.* Motiv Index of Folk Literature. 1–VI. Bloomington, 1955–1958.
- Tolnai A.* Mátyás királlyal foglalkozó költészetünk forrásai. Bp. 1911.
- Toth B.* Magyar anekdotakincs 1. Bp. 1898.
- Vózári Gy.* Mátyás király a magyar költészetben. In: *A munkácsi magyar királyi állami főgimnázium értesítője 1894*. 3–47.
- Vrabel M.* Ruthén népmondák Mátyás királyról. *Ethnographia*, 1893. 160.

З угорської переклала Л. Мушкетик

The King Matyash was one of the most influential leaders of Central Europe of the 15th Century. His personality is surrounded by a great folk tradition. Over five hundred years people were creating tales, legends, anecdotes, songs, plays about this king. During his life time his actions were reflected in a historical songs. Some of the written sources survived the time and we can see materials dating to the 15th Century. But the undisrupted sources we have only starting at the 16th Century. The king Matyash is a representative historical figure of the governmental class of the Renaissance epoch and at the same time is the most popular character of the folklore of the Central Europe which make his figure especially interesting for a folkloristic investigation.

ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК НАРОДНИХ МЕЛОДІЙ

Михайло ГАЙДАЙ

Ця неопублікована стаття М. П. Гайдая про наукову діяльність К. В. Квітки була написана наприкінці жовтня 1944 р., коли батько щойно очолив в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР новостворений відділ музичного фольклору. З К. В. Квіткою батька єднала багаторічна дружба і спільна праця в Кабінеті музичної етнографії ВУАН з 1922 р. і до останніх років життя. В 1933 р. К. В. Квітка на запрошення Московської державної консерваторії переїхав до Москви — і був призначений професором кафедри історії та теорії музики, яку очолював проф. М. В. Іванов-Борецький, де читав курс музичного фольклору народів СРСР, а згодом став керівником Кабінету музичного фолькло-

ру. В архіві М. П. Гайдая збереглися листи до нього К. В. Квітки. В останній період свого життя К. В. Квітка свої листи і праці писав російською мовою. Певно, що на цьому позначилися тяжкі випробування наприкінці 30-х років, звинувачення в націоналізмі, лихі часи перебування в сталінському концтаборі, де він ледве не помер від хвороб, і життя та праця в новому культурному та етнічному середовищі. В листі від 22.VI.1945 р. вчений пише, що ніколи не втрачав зв'язків з науковим життям України і навіть в 1944 р. зробив доповідь на сесії Академії наук СРСР "Вияви спільності в музичному фольклорі слов'янських народів". В цьому ж листі К. В. Квітка зробив ряд уточнень, зауваг і побажань до рукопису статті про